

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗДО ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

А Розглядаються шляхи впровадження інклюзії у закладах дошкільної освіти. Визначено, що організація ефективної інклюзивної діяльності ЗДО передбачає три головні умови: людський ресурс, тобто наявність педагогічних працівників, які мають спеціальні знання (із психології, корекційної педагогіки, логопедії тощо) і володіють компетентностями, пов'язаними із соціалізацією й адаптацією дітей з особливими потребами; матеріальну базу та інфраструктуру, підготовлену для інклюзивного навчання і виховання; невелику кількість дітей у групах, що забезпечує індивідуальний підхід. Для перевірки цих умов було проведено педагогічний експеримент з метою вдосконалення роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Після проведеного експерименту були зроблені висновки щодо необхідності його пролонгації для підвищення інклюзії ЗДО.

Ключові слова: дошкільна освіта; заклад дошкільної освіти; діти з особливими освітніми потребами; інклюзивна освіта; інклюзивне освітнє середовище

С *Yakuba Oksana. Management of preschool education institution activities to organize work with children with special educational needs.*

This article considers ways of implementing inclusion in preschool education institutions. It was determined that the organization of effective inclusive activities of a preschool education institution requires three main conditions: human resources, that is, the presence of pedagogical staff who have special knowledge (of psychology, correctional pedagogy, speech therapy, etc.) and possess competencies related to socialization and adaptation of children with special needs; material base and infrastructure prepared for inclusive education and upbringing; few children in groups, which ensures an individual approach. To check these conditions, a pedagogical experiment was conducted with the aim of improving the work with children with special educational needs. The practical stage of the experiment involved the organization of events with the aim of creating an inclusive educational space. The methodological stage of the experiment consisted in the systematization of the obtained results. The stage of exchange of experience, which concluded the experiment, involved discussion of the results of the experiment at the city level, as well as their approbation at scientific and practical conferences. The proposed pedagogical experiment became an important step in the creation of a scientific and methodological basis for inclusion in a preschool education institution. Seminars, master classes, and round tables conducted in the process of experimental research, aimed at discussing the latest methods of working with children with special needs, allowed the participants to gain new knowledge and skills, and exchange professional experience. After the experiment, conclusions were drawn regarding the need to prolong it to increase the inclusion of the preschool education institution.

Key words: preschool education; preschool education institution; children with special educational needs; inclusive education; inclusive educational environment

Якуба Оксана Леонідівна, магістрантка, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя; директорка, Кременчуцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 78 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області, Україна

Yakuba Oksana, Master's student, Classical Private University, Zaporizhzhia; director, Kremenchuk Combined Preschool Education Institution No. 78 of Kremenchuk City Council of Kremenchuk District, Poltava Region, Ukraine

E-mail: dnz.78.dilovod@gmail.com

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Упровадження інклюзивної освіти є одним із найважливіших завдань сучасної освіти не лише тому, що це є обов'язковою умовою імплементації до європейського освітнього простору, але й, передусім для розвитку в Україні суспільства рівних можливостей. І місія дошкільної освіти як першої освітньої ланки полягає у створенні передумов для розбудови подальшої індивідуальної освітньої траєкторії кожного вихованця з урахуванням його особливих потреб.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання впровадження інклюзивної освіти знаходяться у центрі уваги українських і зарубіжних науковців. Особливості організації інклюзії у закладах дошкільної освіти розглядають О. Вознюк [2], А. Канцеляренко та Г. Кравченко [4], А. Колупаєва і О. Таранченко [5], М. Порошенко [10]; пе-

дагогічний супровід інклюзивної освіти висвітлюють О. Будник [1], А. Педорич [9], П. Бендова, М. Цечачкова і Л. Садкова [11] та ін.

Вчені наполягають на тому, що «стратегія розвитку інклюзії дошкільного навчального закладу – це не просто сума якихось пропозицій зі здійснення в навчальному закладі додаткових дій та ініціатив по відношенню до дітей з особливими освітніми потребами, у ній розкриваються способи позитивної зміни дошкільного закладу відповідно до інклюзивних цінностей» [3, с. 4].

Упровадження інклюзії важливе не лише з точки зору створення доступного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами: «інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій дітей в Україні, які знаходяться в ситуації можливого виключення чи сегрегації. Кожна дитина має

відчувати себе повноцінним і активним учасником освітнього процесу – і це головне завдання інклюзії» [7, с. 13].

А. Колупаєва і О. Таранченко називають важливою умовою системного реформування системи освіти осіб із особливими потребами «комплексне розв'язання завдань, пов'язаних із нормативно-правовим, організаційним, кадровим, науково- та навчально-методичним забезпеченням освіти таких дітей і молоді [5, с. 68]. Це передбачає скоординовану співпрацю органів влади і місцевого самоврядування, освітніх і наукових установ, громадських організацій тощо.

Саме координація різних учасників освітнього процесу є в основі визначення інклюзивного закладу дошкільної освіти, запропонованого А. Канцеляренко і Г. Кравченко. Це «заклад освіти, що забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує освітні програми, середовище, методи та форми навчання, використовує наявні ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг, створює позитивний клімат» [4]. Тому сучасний керівник закладу дошкільної освіти, на думку А. Панченко і Н. Кравчук, «повинен опанувати не лише нові знання та вміння у галузі сучасної педагогіки (інклюзивного навчання зокрема), а у галузі сучасного менеджменту з освіти та освітніх інновацій» [8, с. 305].

Дослідник Г. Москалик розглядає розвиток та становлення сучасного керівника закладу як отримання інформаційної компетентності та вбачає у цьому проблему вітчизняної безперервної освіти [6, с. 62–75].

Досвід інклюзивних вихователів показує, що вихованці не можуть бути як однорідна група. Потреби дітей дошкільного віку абсолютно індивідуальні в будь-якому віці, особливо в контексті їхнього психомоторного, мовного та особистісного розвитку [13]. Діти (зокрема, й з особливими освітніми потребами) навчаються по-різному, з різною швидкістю, вони також розрізняються за культурними ознаками, тому важливо не робити висновків лише на основі їх належності до мови, культури, соціального чи етнічного походження або типу та ступеня інвалідності [12].

Завжди необхідно детально проаналізувати їхні особливі освітні потреби та спланувати практику навчання дитини з ООП у тісній співпраці з батьками. На практиці це означає створити освітнє середовище та вибрати стиль навчання, що відповідає потребам дітей та їхніх родин [11, с. 1016].

Мета статті полягає у аналізі особливостей управління діяльністю ЗДО при організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Викладення основного матеріалу. Організація ефективної інклюзивної діяльності ЗДО передбачає три головні умови:

– людський ресурс, тобто наявність педагогічних працівників, які мають спеціальні знання (з психології, корекційної педагогіки, логопедії тощо) і володіють компетент-

ностями, пов'язаними із соціалізацією й адаптацією дітей з особливими потребами;

– матеріальну базу та інфраструктуру, підготовлену для інклюзивного навчання і виховання;

– невелику кількість дітей у групах, що забезпечує індивідуальний підхід.

Виходячи з цього, на базі ЗДО (ясла-садок комбінованого типу № 78 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області) 2022 року було проведено педагогічний експеримент для вдосконалення роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Експеримент здійснювався у кілька етапів.

На підготовчому етапі було проведено два опитування. Перше стосувалося педагогічних працівників і мало на меті самоаналіз компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі та виявлення потреб у підвищенні кваліфікації для роботи в інклюзивному середовищі. Педагогічним працівникам (14 осіб) пропонувалося оцінити власні компетентності за такими рівнями: функціональним, базовим і творчим. Також було проведено опитування батьків дітей з особливими потребами (7 осіб) з метою оцінювання рівня інклюзії освітнього середовища закладу (низький, середній, високий) і отримання побажань і рекомендацій. Варто зазначити, що серед дітей з особливими потребами шість вихованців мали затримку психомовного розвитку, одна дитина – розлад аутичного спектру. Також на цьому етапі було здійснено моніторинг інфраструктури ЗДО для визначення необхідних змін і розроблено план облаштування приміщень і території ЗДО, закупівлі необхідного обладнання та інвентарю. Зокрема, для ресурсної кімнати було вирішено придбати басейн із кольоровими кульками й кінетичний пісок.

Наступний (практичний) етап передбачав організацію заходів зі створення інклюзивного освітнього простору, а саме: проведення серії семінарів, майстер-класів і круглих столів за участі представників департаменту освіти, науковців Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А. С. Макаренка, Кременчуцького медичного фахового коледжу імені В. І. Литвиненка. Тематика заходів стосувалася специфіки навчання і виховання дітей з особливими потребами. Було проведено три семінари «Розвиток мовленнєвої комунікації», два майстер-класи «Розвивальні ігри та вправи для дітей із РАС» і круглий стіл «Інклюзія у закладі дошкільної освіти». На цьому ж етапі було реалізовано план облаштування приміщень, зокрема ресурсної кімнати та кабінету розвитку мовлення, в якому було оформлено логопедичний куток. Саме ці позиції були висловлені серед побажань і рекомендацій батьків дітей з особливими освітніми потребами в опитуванні на підготовчому етапі. Для забезпечення індивідуального підходу кількість вихованців у групах, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами, було зменшено.

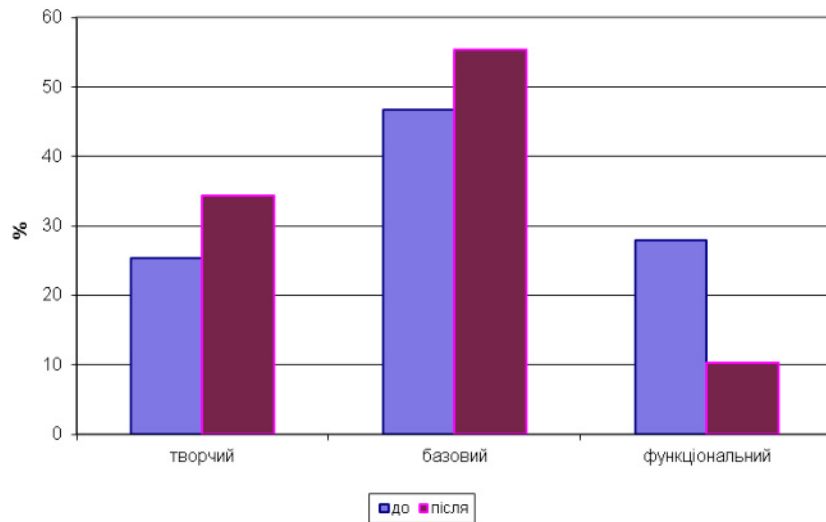
На етапі узагальнення та оцінювання результатів педагогічного експерименту проводилося контрольне опитування вихователів ЗДО, а також батьків дітей з особливими потребами.

Методичний етап експерименту полягав у систематизації отриманих результатів та їхньому оприлюдненні у вигляді методичних матеріалів.

Етап обміну досвідом, який був завершальним в експерименті, передбачав обговорення результатів експери-

менту на міському рівні, а також їхню апробацію на науково-практичних конференціях.

Результати дослідження. Аналіз результатів опитувань до та після проведення експерименту довів його ефективність. Педагогічні працівники позитивно оцінили проведені заходи, порівняльний графік зростання рівнів розвитку компетентності педагогічних працівників після практичного етапу педагогічного експерименту подано на *рис. 1*:

Рис. 1. Порівняльний графік зростання рівнів розвитку компетентності педагогічних працівників після практичного етапу педагогічного експерименту

Повторне опитування вихователів показало зростання рівнів самооцінки з 25,5 % до 34 % (творчий), з 47,5 % до 55,1 % (базовий). Натомість показники функціонального рівня зменшилися з 28,3 % до 10,1 %.

Повторне опитування батьків дітей з особливими потребами, яке було проведено після практичного етапу педагогічного експерименту, показало, що всі опитувані відмітили зростання рівня інклюзії закладу. Якщо на початок експерименту 14 % оцінювали рівень інклюзії як низький, 72 % – як середній і 15 % як високий, то на кінець експерименту результати були такі: низький рівень – 0%, середній – 43 %, високий – 57 %.

Після проведеного експерименту були зроблені висновки щодо необхідності його пролонгації з метою підвищення інклюзії ЗДО, що сприятиме ефективнішому формуванню спеціальних навичок роботи в інклюзивному освітньому просторі вихователів, підвищенню якості навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами і задоволенню попиту батьків на освітні послуги.

Висновки. Управління процесами впровадження інклюзивної освіти потребує від керівника ЗДО небайдужості до запитів суспільства і наполегливості в реалізації нових форм роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Запропонований педагогічний експеримент є важливою сходинкою створення науково-методичного підґрунтя

інклюзії у ЗДО. Проведені в процесі експериментального дослідження семінари, майстер-класи і круглі столи, спрямовані на обговорення новітніх методик роботи з дітьми з особливими потребами, дозволили учасникам отримати нові знання і вміння, обмінятися професійним досвідом.

Ефективність запропонованого комплексу заходів для вдосконалення роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та створення інклюзивного освітнього середовища експериментально перевірено.

Перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів організації інклюзивної освіти у ЗДО. Перспективу подальших розвідок бачимо у поширенні учасників експерименту та науково-методичному осмисленні його результатів.

Список використаних джерел

1. Будник О. Педагогічний супровід інклюзивної освіти. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 220 с.
2. Вознюк О. Особливості організації навчально-виховного процесу з інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії* : зб. тез доп. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 67–69.
3. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / кол. упоряд.: О. О. Патрикеева, Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, Ю. М. Найда ; під заг. ред. В. І. Шинкаренка. Київ : ТОВ ВД «Плеяди», 2013. 100 с.
4. Канцеляренко А. Ю., Кравченко Г. Ю. Управління інклюзивним закладом дошкільної освіти. 2019. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/22224/198.pdf>

5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Москалик Г. Ф. Розвиток інформаційної компетентності громадян як проблема вітчизняної безперервної освіти. *Нова парадигма*. 2014. № 119. С. 62–75.
7. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.
8. Панченко А., Кравчук Н. Управління закладом загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням в умовах нової української школи. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 1/2. С. 24–25.
9. Педорич А. До питань готовності педагогів до інклюзивної освіти. *Освітологія*. 2018. № 7. С. 101–107.
10. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
11. Bendova P., Cechackova M., Sadkova L. Inclusive education of pre-school children with special educational needs in kindergartens. *Social and Behavioral Sciences*. 2014. No. 112. P. 1014–1021.
12. Early childhood development and disability: discussion paper. World Health Organization. 2012. URL: https://www.academia.edu/6870559/Early_Childhood_Development_and_Disability.
13. Jordan A., Schwartz E., Mcghee-Richmond D. Preparing teachers for inclusive classrooms. *Teaching and Teacher Education*. 2009. No. 25 (4). P. 535–542.
4. Kantseliarenko, A. Yu., & Kravchenko, H. Yu. (2019). *Upravlinnia inkluzivnym zakladom doshkilnoi osvity [Management of an inclusive preschool education institution]*. Retrieved from <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/22224/198.pdf> [in Ukrainian].
5. Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2016). *Inkluzivna osvita: vid osnov do praktyky [Inclusive education: from basics to practice]*: monohrafiia. Kyiv: TOV «ATOPOL» [in Ukrainian].
6. Moskalyk, H. F. (2014). Rozvytok informatsiynoi kompetentnosti hromadyan yak problema vitchyznyanoi bezpererвної osvity [Development of information competence of citizens as a problem of domestic continuous education]. *Nova paradyhma [New paradigm]*, 119, 62-75.
7. Poroshenko, M. A. et al. (2018). *Orhanizatsiino-metodychni zasady diialnosti inkluzivno-resursnykh tsestriv [Organizational and methodical principles of activity of inclusive resource centers]: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Panchenko, A., & Kravchuk, N. (2019). Upravlinnia zakladom zahalnoi serednioi osvity z inkluzivnym navchanniam v umovakh novoi ukrainskoi shkoly [Management of an institution of general secondary education with inclusive education in the conditions of a New Ukrainian school]. *Osvitohichnyi diskurs [Educational discourse]*, 1/2, 24-25 [in Ukrainian].
9. Pedorych, A. (2018). Do pytan hotovnosti pedahohiv do inkluzivnoi osvity [To the issues of teachers' readiness for inclusive education]. *Osvitohiia [Education Science]*, 7, 101-107 [in Ukrainian].
10. Poroshenko, M. A. (2019). *Inkluzivna osvita [Inclusive education]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: TOV «Ahentstvo "Ukraina"» [in Ukrainian].
11. Cechackova, M., & Sadkova, L. (2014). Inclusive education of pre-school children with special educational needs in kindergartens. *Social and Behavioral Sciences*, 112, 1014-1021.
12. *Early childhood development and disability: discussion paper*. World Health Organization. (2012). URL: https://www.academia.edu/6870559/Early_Childhood_Development_and_Disability.
13. Jordan, A., Schwartz, E., & Mcghee-Richmond, D. (2009). Preparing teachers for inclusive classrooms. *Teaching and Teacher Education*, 25 (4), 535-542.

References

1. Budnyk, O. (2019). *Pedahohichniy suprovid inkluzivnoi osvity [Pedagogical support of inclusive education]*. Ivano-Frankivsk: Vydavets H. M. Kushnir [in Ukrainian].
2. Voznyuk, O. (2016). Osoblyvosti orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu z inkluzivnoho navchannia u doshkilnykh navchalnykh zakladakh [Peculiarities of the organization of the educational process for inclusive education in preschool educational institutions]. In *Osvita ditei z osoblyvyvmy potrebamy: vid instytualizatsii do inkluzii [Education of children with special needs: from institutionalization to inclusion]*: zb. tez dop. (pp. 67-69). Vinnytsia: TOV «Planer» [in Ukrainian].
3. Patrykeieva, O. O., Diatlenko, N. M., Sofii, N. Z., & Naida, Yu. M. (2013). *Indeks inkluzii: doshkilnyi navchalnyi zaklad [Index of inclusion: preschool educational institution]: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kyiv: TOV VD "Pleiady" [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 15.11.2022